

LIBRIS

We know
books

VIOREL ISTICIOAIA-BUDURA

**Nimeni nu e imun
la diplomație**

- Gândurile unui ambasador -

IPRIS | We know books
Doctor Honoris Causa al Universității Andrei Șaguna,
Constanța, 2022;

Doctor Honoris Causa al Universității Apollonia, Iași, 2022;
Ordinul Soarelui Răsare cu Stea de Aur și Argint acordat de
Guvernul Japoniei, 2020;

Medalia Ambasador al Prieteniei acordată de Asociația de
prietenie a poporului chinez cu străinătatea, 2011;

Ordinul pentru Merite Diplomatie al Republicii Coreea,
2002;

Ordinul Cavaler al Serviciului Credincios acordat de Preșe-
dintele României, 2000;

Diplomatul Anului 2010, premiu acordat de ziarul Nine
O'Clock.

EXPERIENȚĂ DIDACTICĂ:

2020-2024: Cursul de protocol și tehnici diplomatice,
Masteratul de relații internaționale, Facultatea de Istorie, Uni-
versitatea București;

1997-1998, MAE: cursul de drept diplomatic pentru di-
plomații debutanți;

1997-1998: SNSPA: cursul postuniversitar de probleme
regionale Asia-Pacific;

2007-2011, Guest Professor la Universitatea Beijing de
Studii Străine;

2018-2024: Expuneri privind politica externă a României,
a UE și relațiile cu Asia la Colegiul Național de Apărare și Colegiul
Național al Ministerului de Interne.

PUBLICAȚII:

O privire spre Asia – Amintirile unui ambasador, Editura
Litera, 2021 (Onorat de Banca Națională a României și NIRO
Investment Group cu Premiul Nicolae Milescu al Fundației Cultu-
rale Magazin Istoric, iunie 2023).

Anotimpuri în Asia, Editura Cartea Românească Educațio-
nal, 2023 (onorat de Banca Națională a României și NIRO Inves-
tment Group cu Premiul Confucius al Fundației Culturale Maga-
zin Istoric, mai 2024);

Traducerea din limba chineză în limba română a romanu-
lui *Miezul nopții* de scriitorul Mao Dun, 1984, Editura Univers.

CUPRINS

Argument5

CAPITOLUL 1

DIPLOMATUL ÎN CULISELE ISTORIEI7

Dileme clasice – pace sau război?9

*Ce a adus nou secolul al XXI-lea
în înțelegerea păcii* 14

Ce se întâmplă cu războiul..... 15

Cu dinții încleștați sau despre reziliență.....22

Reziliența noastră cea de toate zilele 23

În fața adversității 24

Navigând prin furtună..... 27

*A opta oară – capacitatea de a reveni
în formă*..... 29

Când pacea intră-n eclipsă..... 33

*Există vreo șansă de a ieși din cercul
închis al discuțiilor esoterice?*..... 34

Vocabularul crizei..... 36

*„Check the big picture” – o privire
asupra ansamblului*..... 39

„Panta rei” (Totul curge) 42

*„Premiul pentru cel mai bun rol
secundar”* 47

Derapaje între tactică și strategie –
comunicarea diplomatică50

Remodelarea sau demolarea diplomației.....55

În căutarea sensului pierdut –
condiția diplomatului.....59

LBPS | World
books

<i>Ce se întâmplă cu diplomația?</i>	59
<i>Reforma diplomației?</i>	
<i>Experiența franceză</i>	60
<i>Nevoia de reformă este reală</i>	64
Sindromul vulnerabilității noastre.....	66
<i>Sindromul Havana</i>	67
<i>Concluzii, analize, expertize</i>	67
<i>Opțiuni strategice între nedetectabil și iluzoriu</i>	69
<i>Sindromul adversității strategice</i>	70
<i>Pluralitatea concluziilor medicale</i>	72

CAPITOLUL 2

„GÂLCEAVA” DIPLOMATULUI CU LUMEA	75
„Un ceasornicar artizan în paradisul ceasurilor electronice”	77
<i>Criză sau doar un moment critic?</i>	79
<i>Există soluții?</i>	82
Cu diplomație, despre prietenie!	86
Cu ce a greșit diplomația.....	91
<i>Unde ne aflăm? Am reintrat în junglă?</i>	91
<i>„Please look into my eyes! Let’s talk security!”</i>	93
<i>Unde greșește diplomația?</i>	94
<i>Provocările economice</i>	95
<i>Mai avem șansa unei pașnice navigări?</i>	95
Fascinat de dileme.....	98
„Blind date” cu „Secolul Asiei”	103
Reconciliere cu arta conducerii militare.....	110
<i>Ambasadorul ca manager</i>	111
<i>Înnobilarea diplomatică a liderului</i>	112

<i>Ce ne ține treji noaptea?</i>	113
<i>„Ce naiba facem acum, domnul comandant?”</i>	114
<i>„Un pod prea îndepărtat?”</i>	115
<i>Convergență diplomatică cu comandantul militar?</i>	117
Noua identitate – eu, cel de la capătul modemului!	118
<i>Deficitul și vulnerabilitățile culturii produse de social media</i>	120
<i>Contextul internațional în care evoluează și influențează social media</i>	121
Diplomația cibernetică	125
Împăcarea cu zodiacul.....	129

CAPITOLUL 3

„SINOLOGI DIN TOATE ȚĂRILE, POCĂIȚI-VĂ!”	133
Mereu în așteptarea vaccinului.....	135
Între sinofilie și sinofobie.....	139
„Vând dicționar chinez-englez. Cu reducere (reducerea neînțelegerilor). Rog seriozitate!”	143
<i>„Pax americana”</i>	144
<i>Scenariul chinez</i>	145
<i>China își face lecțiile</i>	146
<i>Scenariul ASEAN</i>	146
<i>Mai suntem oare vaccinați contra bipolarității?</i>	148
Cui i-e frică de...	
„Inițiativa Centura și Drumul ?”	149
Cum gândesc chinezii? Iată un răspuns!	154

Anotimpul lucidității	159
Miturile Chinei ziditoare.....	166

CAPITOLUL 4

RELAȚIILE ROMÂNNO-CHINEZE

NU SUNT UN CASTEL DE CĂRȚI DE JOC	175
Consemnări în jurnal la nivelul solului.....	177
Să nu întârziem la întâlnirea cu istoria!.....	183
„De treci codrii de aramă...”	186
Nu fetișizez trecutul, nu mă intimidează prezentul	190

CAPITOLUL 5

ABATERI DE LA PRINCIPIUL

„NO COMMENTS”	199
Slalom printre stereotipuri.....	201
Cum negociem cu Asia?	211
Supraviețuitor la Beijing	219

Curriculum vitae

Ambasador Viorel ISTICIOAIA-BUDURA	231
--	-----

Dileme clasice – pace sau război?¹

Recunoaștem sau nu, simțim mai mult sau mai puțin, dar trăim o epocă intens colorată de incertitudini și turbulențe, de precipitare, impaciență și instabilitate geopolitică. Din perspectiva unui diplomat, a unui practician ce a parcurs patru decenii de activitate în diplomația românească, cea europeană și cea multilaterală, îmi permit să împărtășesc câteva gânduri. Fiecare dintre segmentele practicii diplomatice menționate mai sus au un specific anume, generează percepții și reprezentări asupra evoluțiilor din cadrul relațiilor bilaterale și internaționale ce iluminează aspecte semnificative. Distilate în temeiul experienței, iată ce înseamnă ele, simplu și esențializat: recunoașterea valorii diplomației ca angajament activ, loial și de bună credință în apărarea intereselor naționale, a spiritului cooperării internaționale, în favoarea dialogului, a negocierii, a căutării posibilităților de acomodări reciproce, a concesiilor moderate și avantajului reciproc.

Ca diplomat am lucrat în țări europene și asiatice. Ca ambasador și șef de departament în structurile europene, la Bruxelles, sau ca trimis diplomatic în misiuni în capitalele asiatice, am participat la negocieri și la încheierea de acorduri politice și de colaborare în spirit amical între Uniunea Europeană și state precum Japonia, Republica Coreea, Mongolia, Singapore, Vietnam, India, Pakistan. Tocmai experiența diversă și intensă pe care am trăit-o, și, în fapt, întreaga cariera diplomatică de patru decenii, mă determină să cred

¹ Alocuțiune rostită cu prilejul ceremoniei de acordare a titlului de *Doctor Honoris Causa* la Universitatea Apollonia din Iași, în luna octombrie 2022.

în șansele de a afirma valoarea diplomației în plan internațional.

În nici un caz nu ignor faptul că navigăm pe apele agitate ale turbulențelor geopolitice, într-un moment de îngrijorătoare convergență a multiple crize. Până în anul 2020, eram aproape tentați să celebrăm interconectivitatea ca o benefică racordare a statelor prin efectele multiple ale globalizării și avantajelor comparative. Pandemia de COVID 19 a răsturnat totul. Au reapărut „bolile clasice” ale relațiilor dintre state – naționalismul, xenofobia, intoleranța. Războiul din Ucraina a accelerat și alterat în mod dramatic mutațiile din peisajul internațional. Comunitatea internațională palpită în căutarea unui nou echilibru, axele de putere geopolitică sunt în derivă, mulți sunt crispați de perspectiva trecerii de la lumea unipolară la cea multipolară. Progresiv, asistăm la reconfigurarea politicilor de bloc. SUA și UE au atins noi niveluri de cooperare, NATO a fost reînviat. Piețele emergente, Republica Populară Chineză, Federația Rusă, India, țări arabe, africane și latino-americane preferă să navigheze în zona unei noi alinieri, practicând mai degrabă poziționări prudente sau neutre.

Tendențele la care asistăm ne înfiorează: în organizațiile internaționale s-a diminuat apetitul pentru cooperare și compromis; unilateralismul statelor puternice slăbește mecanismele multilaterale de soluționare a disputelor; divergența de valori își reia deghizarea ideologică și pune în scenă noi dispute politice. În consecință, subiecte sensibile ale prezentului cer timp, mediere și îndelungate negocieri în căutarea consensului și cooperării, indiferent că este vorba de drepturile omului, regularizarea biotehnologiilor, a spațiului digital, de problemele spațiului extraterestru sau de regiunile polare. Toate aceste evoluții invită la interogații în căutarea de soluții. Vă invit să considerăm împreună una din întrebările esențiale ale umanității.

Ce este pacea? Mi-aș îngădui să încep prin vorba de spirit a fostului cancelar german, Willy Brandt, unul din promotorii reconcilierii postbelice și pionier al integrării economice europene: „Pacea nu este totul, dar fără pace, totul este nimic!”. Studiile academice au produs tomuri, dar, simultan, și răspunsuri simple și de bun simț. Pacea este opusul termenului contrar, războiul. Bogata istorie a omenirii și abundența cronicilor istorice n-au produs însă definiții unanim acceptate,

controversele teoretice fiind deja, în sine, un avertisment asupra dificultății noastre, ca oameni, indiferent de ipostază, parteneri, adversari, competitori, cercetători, de a ne înțelege. Trei idei s-au bucurat de popularitate:

– pacea înseamnă absența războiului; acest simplu adevăr ne aruncă de o manieră insidioasă pe partea cealaltă, în examinarea opusului – ce este războiul? Simplu, un conflict ucigător și distrugător între cel puțin două tabere înarmate și organizate militar. Poate oare fi mulțumitoare o asemenea încercare de definiție a păcii, pe fond, o „definiție negativă a păcii”? Ea apare de timpuriu, la 1651, în lucrarea intitulată LEVIATHAN a filosofului englez Thomas Hobbes. Dar astăzi, definiția este cvasi-inutilizabilă, căci omenirea cunoaște situații în care conflictul militar între formațiuni militare organizate a încetat, dar violențele persistă amenințând viața și bunăstarea comunităților. Un exemplu l-a reprezentat, să ne amintim, situația din zona de est a Congo;

– o altă abordare oferă termeni și mai ambigui ai păcii. Pornind nu de la violența și intensitatea confruntărilor armate, ci de la condițiile ce au generat conflictul! Ce șansă avem să convenim o limpede înțelegere a păcii dacă începem să trecem în revistă, cât mai larg și cuprinzător, numeroasele cauze, disensiuni, înfruntări și tensiuni care duc la conflict. Rămâne o tentativă de explorat, adică, dacă dorim pacea, să cunoaștem sursele conflictului, indiferent cât de materiale sau imateriale, volatile sau detectabile ar fi acestea. În acest context, se înscrie, probabil, înțelegerea că într-o lume haotică și concurențială, violența și războiul sunt componente esențiale ale păcii și stabilității. Gânditori de seamă, de la renumitul strateg chinez Sun Zi, filosoful Aristotel, generalul roman Vegetius au formulat, în diferite exprimări, ideea „dacă vrei pace, pregătește-te de război!”. Sau în cuvintele devenite celebre ale președintelui Theodore Roosevelt „vorbește domol, dar ține un par la îndemână”;

– o tentativă mai realistă apare combinația celor două supoziții. Absența războiului, ca punct de pornire, ne invită, în fapt să recunoaștem că pacea constituie un proces, încetarea ostilităților fiind doar primul pas. Progresul poate fi realizat, în continuare, dacă sunt eliminate aspectele ce au nutrit războiul și l-au făcut posibil – armamentul și armata, conflictul și

neîncrederea reciprocă. Suntem încă la nivelul definiției primare a filosofului englez, suntem la nivelul secolului al XVII-lea, dar nu putem nega că definiția ar putea servi și inspira și-n secolul nostru, aici, pe continentul european cutremurat actualmente de seisme neprevăzute.

Filosoful german Immanuel Kant face, evident, o sută de ani mai târziu, un pas și mai semnificativ către zilele noastre, și dezvoltând ideea că pacea reprezintă un proces complex, el are meritul de a fi fost exponent al ideii că „pacea perpetuă” este posibilă prin democrație universală, cooperare internațională și integrare economică.

Am ajuns în secolul al XXI-lea? Am ajuns, dar nu la pacea eternă! La sfârșitul lunii iunie, un *think-tank* german prezenta în cadrul unei conferințe extinse de presă un „Raport asupra păcii în anul 2022”. Sunt convins că intuiți conținutul său – descrierea consecințelor războiului purtat de Federația Rusă în Ucraina, etapele recente de escaladare, fisurile, fricțiunile și pericolele la adresa arhitecturii de securitate europeană. Raportul nu ignoră reorientările statelor europene în materie de securitate, începând cu Germania, și parcurgând faze recente de extindere a NATO. Raportul cuprinde și inventarul teribil al riscurilor de globalizare a unor crize regionale, pericolul reprezentat de agenții jehadiști violenți, etc. În spiritul înțelegerii păcii drept un proces activ, Raportul dedică pagini și unor semnificative elemente: necesitatea unui control democratic riguros asupra competențelor tot mai extinse ale instituțiilor și serviciilor de securitate, ce au câștigat mai multă autoritate și influență pe fondul luptei contra terorismului, a pandemiei și extremismului. Evaluează, totodată, limitele și condițiile ce ar fi trebuit să asigure eficiența regimului de sancțiuni și analizează criza regimului global de control al armamentului nuclear. Nu faptul că acest raport conține 150 de pagini este relevant. Ci titlul său, care enunță un imperativ limpede: „Să fim capabili de pace în timp de război!”

Am putea boteza secolul al XXI-lea, foarte facil și paradoxal, drept cel care consacră sinteza contrariilor și dominația complexității. Pentru că îmbrățișează coexistența păcii cu războiul. Coexistență, cei drept parțială și circumscrisă – geografic, teritorial, convențională sau aparentă. Indiferent cu ce

definiție dăm azi războiului – mai largă sau strictă, mai violentă sau hibridă, totală sau locală, reală sau virtuală. Polemicile continuă între cei ce consideră războiul inevitabil, chiar necesar în anumite circumstanțe, just și preferabil unei păci „injuste”. De cealaltă parte, cei care incriminează războiul și cer eradicarea sa. Cei care îmbrățișează perspectiva religioasă, consideră că natura umană suferă de păcatul violenței și cedează tentațiilor avariției, fricii, xenofobiei. De cealaltă parte, cei care se opun războiului cred în perfectibilitatea naturii omenești și a instituțiilor umane. Aflându-ne într-o instituție de nobilă misiune educațională ne putem permite să subscriem cu bună-credință la speranță și progres!

Și poate merită să evocăm spusele clarvăzătoare ale fostului președinte american John Fitzgerald Kennedy, din anul 1963: „adevărata pace, nu doar pacea în vremurile noastre, ci pacea în toate timpurile, pacea lumii, pacea comunității, nu cere ca fiecare om să-și iubească vecinul, cere numai ca ei să trăiască împreună în toleranță reciprocă și să-și supună disputele unei juste și pașnice soluționări. Așa cum ne învață istoria, ostilitățile între națiuni, ca și între indivizi, nu persistă pe veci! Să perseverăm, deci, pacea nu este impracticabilă și nici nu e necesar ca războiul să fie inevitabil!”.

Dar, realitățile lumii de azi confirmă eticheta propusă adineaori pentru secolul nostru: contradictoriu și complex. Deși, mulți istorici au considerat că perioada Războiului Rece a fost cea care a făcut și mai tulbure și neclară demarcația între pace și război, teoreticienii declară că distincția în prezent este mai obscură ca oricând. Relația politică dintre israelieni și palestinieni nu poate fi calificată net nici de pace nici de război. De aproape 70 de ani, între Nord și Sud în peninsula coreeană persistă un armistițiu cu o notabilă absență a unui acord de pace. Așa cum, nici între Japonia și Federația Rusă nu s-au încheiat negocierile privind un tratat de pace postbelic, în ciuda agendei bilaterale ample care încorporează multiple aspecte, de la cele de cooperare economică, la cele tensionate privind „teritoriile de nord”, sau evoluțiile recente consecutive alinierii Japoniei la regimul de sancțiuni aplicat Rusiei.

După anii petrecuți ca diplomat în Serviciul European de Acțiune Externă, îmi permit să cred, rezultat al experienței directe, că efortul de a construi comunități integrate regional, în

temeiul asocierii națiunilor la valori și principii comune, înseamnă un efectiv antidot împotriva intereselor eventual limitate sau parohiale ale unui stat național și împotriva monopolului violenței ca atribut al statului. Știm cu toții că acesta a fost factorul primordial pentru crearea „comunităților europene ale cărbunelui și oțelului” și, în final, a Uniunii Europene. Și rămâne, în continuare, o relevantă tentativă, de a gestiona o fertilă interdependență, de a reduce semnificația frontierelor naționale, de a gestiona împreună și preveni spectrul unui război în Europa. Îmi îngădui să cred că nici consecințele zguduitoare ale pandemiei de COVID 19, ce a testat profund solidaritatea europeană, și nici retragerea Marii Britanii din UE, pentru o profesată credință în restaurarea adevăratei suveranități, nu au subminat valoarea reală a proiectului comunitar! Mai avem de gestionat cu înțelepciune politică și diplomatică implicațiile încă în curs de ieșire la suprafață ale războiului din Ucraina și relațiile cu Federația Rusă! Teme suficiente pentru deceniile rămase din kilometrajul accelerat al secolului nostru.

Ce a adus nou secolul al XXI-lea în înțelegerea păcii

Pe fond, discuția nu ar trebui să fie doar despre pace și război. Ar fi prea simplă și prea săracă în înțelegerea vremurilor pe care le trăim. Suntem obligați să recunoaștem că trăim o pace globală ce se confruntă cu multiple crize convergente, sfâșiata și fragilizată de acestea, indiferent la care am dori să ne oprim în analiză: conflictele armate sunt mai numeroase ca niciodată, grupările non-statale înarmate proliferază, războiul din Ucraina a declanșat cel mai serios val de refugiați de la al Doilea Război Mondial încoace, impactul accelerat al schimbărilor climatice devine tot mai evident, afectând securitatea societăților și națiunilor. Când reflectăm la confruntarea noastră cu toate acestea, trebuie să considerăm și alte derutante aspecte: antropologii afirmă că, timp de aproximativ 180 000 de ani, *Homo Sapiens* a trăit în absența războaielor. Fenomen social și internațional, aceste conflicte au apărut abia în ultima parte, de circa 5% din istoria omenirii. Astfel, istoricii au constatat că în ultimii 3421 de ani au fost doar 268 de ani, risipiți în decursul secolelor, în care nu au avut loc războaie.

Ce se întâmplă cu războiul

În deplină sincronizare cu evoluția societății umane, războaiele secolului nostru se caracterizează prin multiple evoluții semnificative, între care câteva au fost deja notate: asimetrie, demilitarizare, precum și privatizare și comercializare. Asimetria între taberele combatante a fost nu doar remarcată deja în conflictele din deceniile recente, ci și studiată în aspectele ce au indicat modul în care un război de guerilă sau acțiunile insurgente au demonetizat superioritatea de tehnică militară a taberei adverse.

Multe dintre „noile războaie” au fost purtate mai puțin între combatanți în uniformă sau au fost mai puțin direcționate către obiective militare. Iar această demilitarizare a războaielor a acompaniat destructurarea conflictelor și trecerea lor în registru transnațional.

O altă caracteristică a fost evidențiată de tragicele evenimente de la 11 septembrie 2001, când a fost vizibil că părțile adverse au inclus criminali transnaționali și grupuri teroriste. La acestea s-au adăugat și multiple conflicte din regiunile subdezvoltate ale lumii în care „lorzii războiului” au obținut profituri și au făcut afaceri în contextul întreținerii unor dispute locale. Dincolo de aceste aspecte, perioada consecutivă declanșării crizei ucrainene, consecințele regimului de sancțiuni împotriva Federației Ruse și accentuarea competiției dintre SUA și RP Chineză, între care și problema Taiwanului și disputele din Marea Chinei de Sud, au produs noi evoluții care tensionează scena internațională și care accentuează ponderea unor noi surse de conflict, alături de persistența celorlalte elemente de criză deja existente.

Specialiștii militari, presupun, ar fi abundenți în a ne explica dimensiunile noilor forme, tot mai sofisticate și dezvoltate ale *cyber-war*, războiul în spațiul virtual, sau ale războiului hibrid. Ca o ironie a istoriei, probabil, analizele tot mai extinse ale războiului hibrid ar contrazice și anihila deplin străvechea definiție a păcii ca absență a războiului. Bun venit în secolul al XXI-lea: războiul este peste tot, iar pacea o nobilă iluzie! Nu sunt convins și nu îmi permit să rămân în această notă pesimistă. Dar, direct sau indirect, acestea contribuie la panorama extinsă a aspectelor ce încarcă de o manieră negativă

atmosfera societății globale, introduc noi perturbări în eforturile de menținere a ordinii internaționale întemeiate pe reguli și norme consfințite de Carta ONU. Declanșate ca politici coerente sau măsuri tentative, multe dintre acestea sunt abia în faza incipientă și implicațiile lor asupra binomului pace-război în context mondial sunt dificil de estimat. Mă limitez la a enumera câteva dintre aceste fenomene încă în curs de evoluție: re-ideologizarea relațiilor internaționale; transformarea instrumentului sancțiunilor economice, comerciale sau de altă natură, în predominantă politică de stat, accentuarea măsurilor de natură coercitivă în dauna celor cooperative; deglobalizarea selectivă asociată unor măsuri de regrupare comercială pe criterii ne-economice, preponderent orientate ideologic; debilitarea organizațiilor multilaterale și revenirea potențială a lumii, în ansamblu, sau a unor regiuni, la climatul de bipolaritate specific Războiului Rece.

Și dacă aceste evoluții, deocamdată, nu pot fi enunțate decât sumar, alte dezbateri invită atenția noastră și a celor preocupați de timpul parcurs și persistența războiului din Ucraina. Unii teoreticieni spun, uitați-vă la războiul din Afganistan, care a durat douăzeci de ani. Războiul durează atât timp cât se aud împușcături. Pacea se face după ce din țevile armelor de orice calibru nu mai iese fum! Alții spun, războaiele durează generații. După unii, Războiul Civil din SUA nu s-a terminat și probabil evenimentele din ianuarie 2021 (atacul unor protestatari, suporteri ai președintelui Trump, asupra clădirii Capitoliului, la Washington) au demonstrat-o. Dar războiul din peninsula Coreeană? Dar Războiul Rece cu Rusia?

În unele situații, s-a trecut în alt registru, unde istoria schimbă termenii definirii încheierii războiului și ai victoriei: Japonia a capitulat în august 1945, dar, ulterior, industria sa auto și cea electronică aproape au îngenuncheat ramurile similare din SUA. Trupele americane au fost evacuate precipitat de la Saigon, în aprilie 1975, și Vietnamul a fost unificat sub regimul comunist, dar în prezent în SUA studiază peste 20 000 de studenți vietnamezi și investițiile americane și cooperarea militară bilaterală se amplifică vertiginos.

Diplomația „reprezintă a treia dimensiune”, împreună cu pacea și războiul, a relațiilor internaționale, afirmă ambasadorul Fletcher M. Burton într-un magistral articol, din

numărul pe luna iulie-august 2023, al *Jurnalului Serviciului Extern American*. Diplomația contemporană are mai degrabă întrebări decât răspunsuri. În istorie, arta persuasiunii demonstrată de cel care juca rolul de comunicator între autoritățile statale și negociator al multiplelor aspecte ale acestor relații era apreciată ca generatoare de transformări. Evocator, istoricul Garrett Mattingly vorbește despre diplomația Renașterii ca fiind o „revoluție în diplomație”, iar sentimentul de intensă transformare a modului în care acționează diplomatul a fost diagnosticat perfect de clasicul și impecabilul britanic Harold Nicolson în lucrarea sa din anul 1939. Aceeași înțelegere a nevoii imperative de adaptare a diplomației la circumstanțe apare și în lucrarea de sinteză a fostului secretar de stat Henry Kissinger, *Diplomacy*, din anul 1994. Dar, mi-aș permite să invit la un exercițiu de bun-simț, să ne întrebăm ce este nou acum, în acești ani? Ce constatăm, în fiecare zi a existenței noastre și a actualității? Toate evoluțiile descrise mai sus, atât în comunitatea internațională cât și în societățile naționale, cer tot mai mult diplomației!

Diplomatul ca agent al relațiilor dintre state, trimis, reprezentant, negociator și mediator, este în centrul tuturor acestor evoluții. Și tocmai abilitățile sale de bază sunt acum necesare: în vremuri de erodare a încrederii, este cel ce poate comunica și promova rețele de contacte și relații! În vremuri de intoleranță și dispută, să caute înțelegere și consens. În vremuri ce preferă ziduri și demarcații, să construiască punți.

Îmi permit o mărturisire: după pensionarea mea, la sfârșitul anului 2019, am beneficiat de multiple ocazii, împreună cu colegii din MAE, pentru a reflecta împreună asupra prezentului și viitorului serviciului nostru diplomatic și despre condiția actuală a diplomatului. Nu toate opiniile au fost entuziaste și optimiste, dar mi-am îngăduit în numeroase ocazii să le mărturisesc cât de mult îi invidiez pentru șansele de a remodela această nobilă profesie, nu doar drept răspuns la noile provocări ale agenței imediate, ci pentru că transformările sociale și tehnologice i-au echipat mai bine, prin educație în multiple universități străine, prin dotarea cu mijloace de comunicare de performanță, prin conectarea și absorbirea în agenda diplomatică națională a unor elemente din politicile și strategiile colective, complexe și sofisticate, ale Uniunii Europene și NATO.

Și totuși, ce se întâmplă cu diplomația? Toate evoluțiile descrise mai sus, atât în comunitatea internațională cât și în societățile naționale, generează repercusiuni severe asupra diplomației, indiferent că ne referim la renaționalizarea politicii externe, criza spiritului internaționalist, populismul sau tentațiile izolaționiste. Pe acest fond, diplomatul parcurge o criză de legitimitate a rolului și competențelor sale. Îl depășesc amplitudinea și viteza știrilor și informațiilor difuzate de CNN și cascada de reacții curgând pe Twitter/X și Facebook. Rețelele de socializare îl monitorizează și-i sancționează tempoul aparent moderat al acțiunii și lipsa de transparență impusă de discreția profesiei. Prea puțin i se recunosc tribulațiile unei cariere de „peregrin perpetuu”, care îl poartă în diferite țări străine ca trimis al guvernului său (cu efecte dramatice uneori, pentru membrii săi de familie – soție, copii, mereu desprinși de ceea ce le era apropiat și confortabil). Nu i se recunosc meritele de a proceda continuu la eforturi de adaptare la mediile sociale, instituționale și culturale atât de diferite, de a găsi modalități de cunoaștere și comunicare adecvate și eficiente cu interlocutori mai mult decât diverși.

Ca și ziaristul, diplomatul scrie analize, rapoarte, descifrează resorturile subtile ale evenimentelor și rațiunea politiciilor adoptate de un guvern sau altul. Dar, aceste pagini distilate prin expertiza și înțelegerea sa nu apar a doua zi pe prima pagină a cotidianelor (cu excepția „bunelor oficii” ale Wikileaks!), ci rămân să încarce mapa de lectură la prima oră a primului ministru sau a miniștrilor din capitala mereu însetată de informații și analize confidentiale. Pentru public acestea nu există! Poate, doar, peste ani, după câteva decenii de prescriere a termenului de confidențialitate, din arhive să apară și să ilumineze publicul și istoricii, meritele unui diplomat care s-a aflat „în prima linie” și a informat guvernul său despre decizii și politici esențiale adoptate în spatele ușilor închise.

A trecut sau nu vârsta de aur a diplomației? Mulți sunt înclinați să considere că diplomația este anacronică, nesincronizată cu imperatiile epocii noastre care, confruntată cu accelerarea evoluțiilor internaționale, cer soluții imediate! În mod tradițional, teoreticienii au văzut în diplomat un agent esențial al relaționării externe, un mesager semnificativ și un reprezentant al puterii naționale. Studii substanțiale

subliniază necesitatea reformei, adaptării, depășirii competențelor și limitelor clasice. Un aspect sesizat în perioada recentă îl constituie necesitatea „democratizării”, a deschiderii către societate, tranziția de la sentimentul apartenenței la un club select, un corp distinct al funcționarilor guvernamentali, salariați ai Ministerului Afacerilor Externe, la o sporită integrare în societate. Diplomatul trebuie să fie parte a unui angrenaj mai larg, să conlucreze multiplu cu alți participanți la viața publică, cu organisme de media, ONG-uri, institute de cercetări, cercuri de afaceri, universități. Pe de altă parte, mijloacele moderne de comunicare permit informației să traverseze distanțe în timp real. Nimeni nu mai așteaptă decantarea ideilor și percepțiilor unui diplomat dintr-o ambasadă ca să informeze ce și cum s-a întâmplat în lume. Șefii de stat și de guvern se întâlnesc direct, par a nu mai avea nevoie de intermediari, de mesageri, de interpreți ai gândurilor „celuilalt”. Poate doar de funcționari de protocol și de ofițeri de protecție. Diplomații? Rămân în umbră. Misiunea lor a fost de pregătire a terenului și convenire a coregrafiei – au negociat agenda, secvențele de program, ciorna comunicatelor ce vor fi semnate în lumina camerelor de luat vederi de către protagoniștii politici. Și aceștia vor fi mai convinși ca oricând că ei au făcut totul.

De ce nu ar fi? Se întâlnesc mai des, comunică prin telefon, își spun pe nume, practică „chimia personală”, cu sau fără îmbrățișări și (tot mai des) intimitatea șoptitului la urechea interlocutorului. Se pare că diplomatului, în culisele reuniunilor la vârf, nu-i mai rămâne decât să „implementeze” ceea ce liderii au convenit. Sau să mențină pe linia de plutire ceea ce nu s-a convenit. Căci, neașteptat, lumea e tot mai complicată. Ambianța internațională actuală cunoaște noi caracteristici cu nemijlocită influență asupra manierelor diplomatului: evoluțiile sunt multidirecționale, imprevizibile, volatile și intense. Este suficient să trecem în revistă momentele ce au marcat de la începutul anului și până în prezent evenimentele produse în Ucraina, tentativele politice sau diplomatice de reglementare, precum și natura operațiunilor militare în continuă preschimbare. De altfel, distinsul teoretician al relațiilor internaționale, Hans J. Morgenthau, remarca deja, în anul 1948, declinul eficienței diplomației, în circumstanțe care nu apar a fi radical diferite de zilele noastre: „două superputeri, centre ale celor